

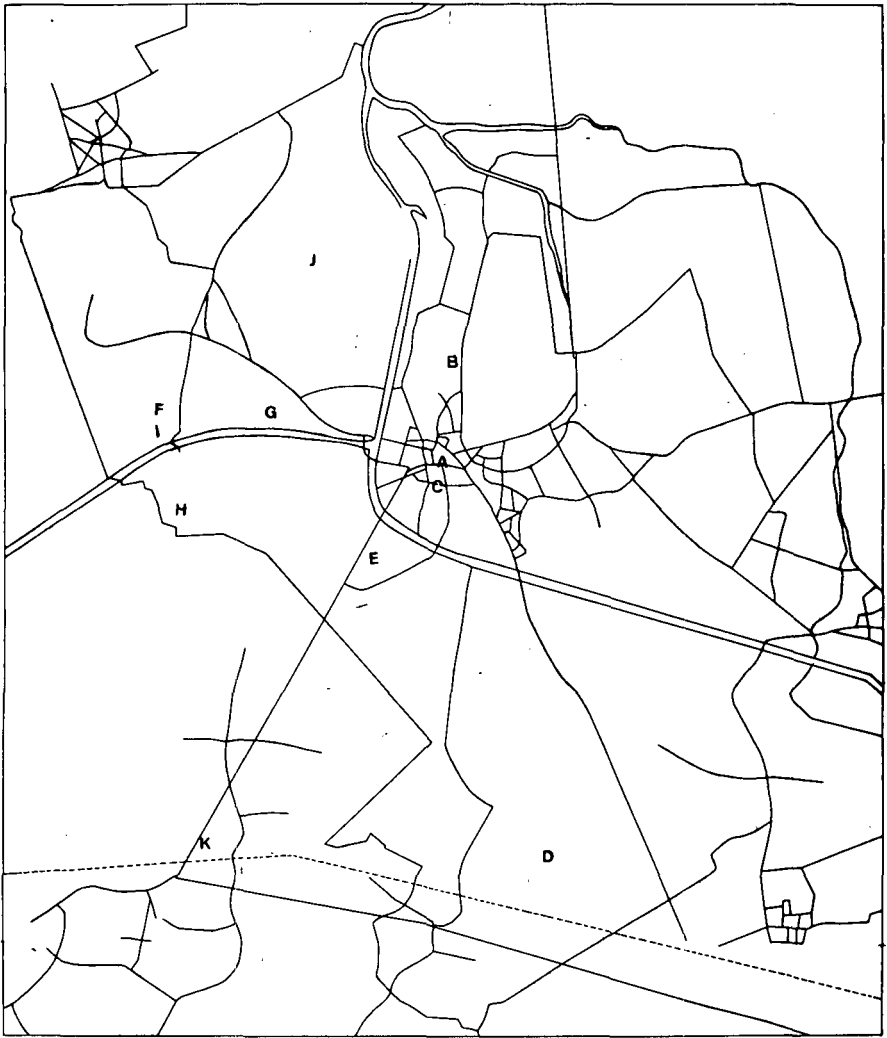
ARCHEOLOGISCH OVERZICHT DER GEMEENTE OOSTERHOUT

Gedurende de laatste jaren zijn er op archeologisch gebied nogal wat resultaten bereikt in de gemeente Oosterhout. Gedeeltelijk betreft het objecten die nog uit de historische tijd dateren zoals het onderzoek naar vroegere funderingen in de kerk van Oosterhout (op de kaart aangegeven met A). Naar ik hoop zullen de resultaten hiervan nog eens gepubliceerd worden. Hetzelfde kan gezegd worden van het voormalige kasteel Strijen (B), waarvan de ligging der funderingen gedeeltelijk werd vastgelegd. Een verrassing was het toen in 1970 ten westen van de huidige ruïne nog funderingen werden aangetroffen die mogelijk tot de voorburcht hebben behoord (Beex 1970, p. 187-198). Over dit kasteel zijn overigens reeds veel publicaties verschenen (Le Roy, 1705, p. 118; Krüger 1878, p. 38 en Kalf 1912, p. 278-280 en afb. op p. 277).

Over „het oudste klooster van Nederland” zijn eveneens enkele publicaties verschenen (Geschiedkundige schets 1883; Aura 1894 en Commissaris 1947) op archeologisch gebied zijn mij geen gegevens over dit Norbertinessenklooster bekend (C).

Met betrekking tot de middeleeuwse landbouwactiviteiten kreeg ik in 1969 bericht van de heer Broertjes van de Geologische Dienst die onder een stuifzandlaag een cultuurlaag van oud akkerland aantrof in de buurt van het zwembad ten N.O. van Dorst (D).

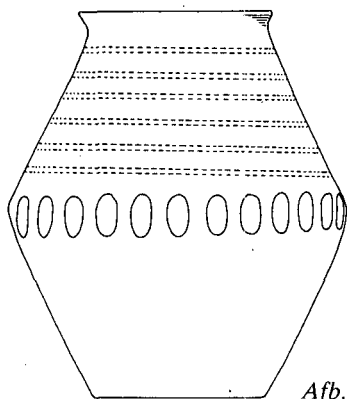
In een brief van 25-6-1929 aan het Provinciaal Genootschap schreef L. van der Lucht, Buitenwijk D.66 te Geertruidenberg dat hij in het bezit was van een

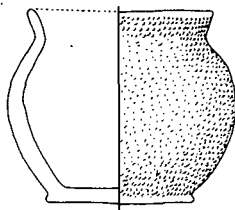
„urn” die in de buurt van Oosterhout was gevonden. Bij de brief sloot hij een schets met beschrijving in (afb. 1).

Als deze schets betrouwbaar is wat betreft de afmetingen en de versiering dan hebben wij hier ongetwijfeld te maken met een dubbelconische pot met spiraalsgewijs aangebrachte rolstempelversiering bestaande uit een dubbele stippellijn met op de buikkant een reeks ovale versieringen.

Uit de tekening is niet op te maken of deze laatste versiering bestaat uit deuken, bobbels of ringen. Het is in elk geval een versiering die in Noord-Brabant naar ik meen nog niet is aangetroffen. Men zou deze versiering eerder (Angel-)Saksisch kunnen noemen.

Afb. 1

Afb. 2

Zoals uit het profiel en de beschrijving blijkt is het een pot die ongetwijfeld in de merovingische tijd thuis hoort. Ook wat het vrij hoge bovengedeelte betreft doet de pot niet erg Brabants aan en zweemt iets meer naar de modellen die in Vlaanderen in gebruik waren.

Pogingen om wat meer over dit potje te weten te komen, via onze correspondent de heer Zijlmans uit Geertruidenberg, hadden tot nu geen resultaat, omdat de eigenaar de heer Van der Lucht niet meer te Geertruidenberg woonachtig is. Mogelijk dat naar aanleiding van deze publicatie nog iets hierover te achterhalen is.

Uit de Romeinse tijd dateren enige munten zoals een sestertius van Septimus Severus, die in het bezit is van drs. J. Verhagen te Tilburg en die werd gevonden op het terrein van het zwembad „de Waranda” (Verhagen 1965) (Kaart E). In de omgeving van Oosterhout (zonder verdere plaatsaanduiding) werden twee bronzen munten gevonden die in het bezit zijn van mej. M.A. Vermeulen te Breda. Het betreft een munt van Augustinus van ± 9 vóór Chr. en een van Maximinus (225-238) (Knippenberg 1959).

Ook uit de Vóór-Romeinse Tijd zijn de laatste jaren nogal wat archeologisch belangrijke ontdekkingen gedaan. Tijdens de talrijke ontgravingen op de Houtse Akkers (F), werden op veel plaatsen bewoningssporen uit de IJzertijd ontdekt. Het is vooral aan onze correspondenten drs. J. Verhagen uit Tilburg en L. Moelands uit Breda te danken dat zij met behulp van de archeologische afdeling van de heemkundekring te Oosterhout veel voorwerpen, vooral aardewerkscherven, konden redden.

Helaas was het tempo van de afgraving meestal zo hoog dat er geen gelegenheid was om bodemsporen zoals plattegronden van woningen en bijgebouwen in te tekenen. Gelukkig liggen er langs de rand van de afgravingen nog enkele ongestoorde percelen waarin de nederzetting zich kan voortzetten en waar een systematisch onderzoek nog mogelijk is.

Er is een begin gemaakt met het tekenen van de vondsten, die in een afzonder-

lijk artikel zullen worden gepubliceerd (Beex 1973; Peddemors 1975). Iets ten oosten van deze nederzetting werd in 1971 door een dragline een urn (nr. 2) opgescheept en op een vrachtwagen gedeponneerd waarna zij bij het afladen te Made werd ontdekt en thans op het gemeentehuis aldaar wordt bewaard. Het betreft een potje met een korrelig ruw oppervlak en met een schuin naar buitenwijkende hals die in vloeiende lijn in de schouder overgaat. Het potje heeft een vlakke bodem en een iets uitwijkende voet (Beex 1972).

De afmetingen zijn: hoogte 10 cm; diameter rand 9,7 cm; voet 7,7 cm; buik 12 cm. Na de vondst van uitgestrekte nederzettingssporen op de Houtse Akkers was het te verwachten dat in de omgeving ook een urnenveld aan het licht zou komen. Dit gebeurde in november 1975 toen de heer Schoenmakers tijdens het graven van een funderingsleuf voor een nieuw te bouwen stal vier urnen vond en in één hiervan nog een klein bijpotje.

Op 13 november werd ik hiervan op de hoogte gesteld door de heer Broeders, streekarchivaris van o.a. Oosterhout. Twee dagen later kreeg ik nog eens bericht van onze correspondenten drs. J. Verhagen uit Tilburg en L. Moelands uit Breda. Op maandag 17 november was ik in de gelegenheid de vindplaats te bezoeken en trof daar de heer Moelands en de heer J. Oomen uit Oosterhout met nog enkele vrijwilligers aan die binnen de fundering bezig waren met het graven van een proefsleuf. De urnen bleken dicht bij elkaar gevonden te zijn in de funderingsleuf die plaatselijk iets was verbreed. Een dergelijke dichte concentratie komt slechts zelden voor. Alleen in het urnenveld te Valkenswaard (Evelein 1909) en te Neerpelt langs de Achelse dijk (Roossens 1975) werd iets dergelijks waargenomen. Volgens de heer Schoenmakers zaten de urnen met de bovenrand ongeveer gelijk met de scheiding tussen zwarte grond en geel zand. Deze scheiding lag op 50 à 60 cm beneden het huidige maaiveld. Onder de ploegvoor was nog een bruin-zwart gevlekte laag aanwezig die toegeschreven moet worden aan middeleeuwse en mogelijk nog andere landbouwactiviteiten. De vindplaats ligt ten zuidwesten van de buurtschap Vraggen en ongeveer 200 meter ten noorden van het Markkanaal (kaart G).

Beschrijving der vondsten:

nr. 3.

Urn die aan de buitenkant glad en licht gepolijst is. De kleur is okergeel. De binnenzijde is glad maar niet gepolijst. Kleur geel. De urn heeft een bijna rechtopstaande hals die slechts weinig naar buiten uitwijkt. Op de scheiding van hals en schouder is het profiel licht geknikt. De schuin naar binnen afhellende rand heeft een naar buiten gebogen lip. De bodem is licht gewelfd. Hoogte 18 cm; diameter rand 27,3 cm; buikknik 27 cm; bodem 10,4 cm.

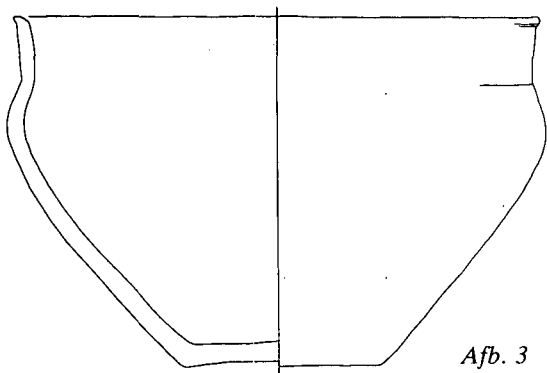
nr. 4.

Urn die aan de buitenkant glad gepolijst is. Kleur: geelbruin tot zwart gevlekt. Binnenzijde: glad; kleur grijs.

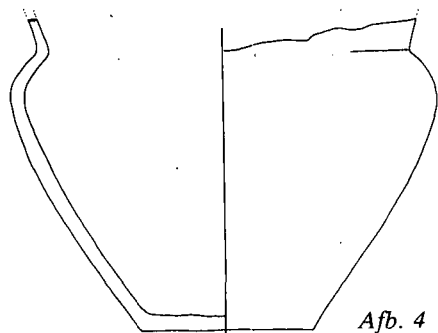
De naar buitenwijkende rand is niet volledig. De knik tussen hals en schouder is vrij scherp. De bodem is vlak. De (rest-)hoogte is 16 cm. Diameter buik 21 cm; bodem 9 cm.

nr. 5.

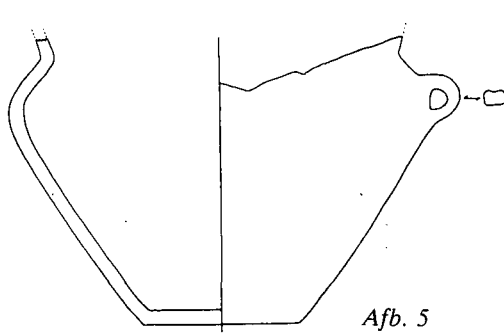
Geel-zwart gevlekte urn. Glad gepolijst. De binnenzijde is glad en grijs van

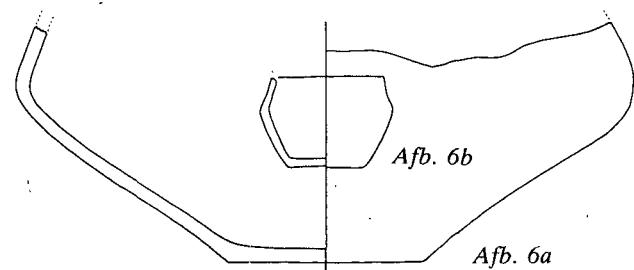
Afb. 3

Afb. 4

Afb. 5

Afb. 6b

Afb. 6a

kleur. Bij deze urn ontbreekt een gedeelte van de rand en een groot deel van de wand. Het is daarom niet uitgesloten dat het tweelobbig oortje een tegenhanger aan de andere zijde heeft gehad. Het restant van de hals wijkt naar buiten uit en is met een vrij scherpe knik van de schouder gescheiden.

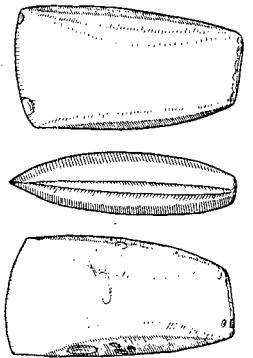
De hoge schouder gaat in vloeiende lijn over in de rest van de wand. De bodem is volkomen vlak. De (rest-)hoogte bedraagt 14 cm. Grootste diameter 22 cm. Diameter bodem 7 cm. In de urnen verbrande beenderen van een volwassen persoon.

nr. 6a.

Vrij grote schaalvormige urn waarvan de hals en rand en een gedeelte van de schouder ontbreekt. De urn is zwart en glad maar niet gepolijst. De grootste diameter bedraagt 32 cm. De bodem is geheel vlak en heeft een diameter van 10 cm.

Afb. 7

Afb. 8

nr. 6b.

In bovengenoemde schaalvormige urn werd tussen de crematieresten van een volwassen persoon een klein potje aangetroffen van bruin-zwart glad gepolijst aardewerk. Het potje heeft een hoogte van 4,7 cm. De diameter van de rand bedraagt 5,9 cm. De grootste diameter is 7 cm en van de bodem 4 cm.

De hierboven beschreven urnen zijn over het algemeen ouder dan het aardewerk uit de nederzetting van de Houtse Akkers dat voornamelijk uit de Late IJzertijd dateert. Het materiaal van deze nederzetting is echter nog onvoldoende gedetermineerd en ik sluit niet uit dat deze nederzetting reeds in de Vroege IJzertijd of in de Late Bronstijd is ontstaan.

Uit deze Late Bronstijd dateert overigens een bronzen kokerbijl (foto) die reeds voor de laatste wereldoorlog werd gevonden nabij het Jodenkerkhof (7). Prof. dr. P.J.R. Modderman die deze bijl determineerde stuurde mij hierover de volgende gegevens:

„ongeveer in 1937 vond mevrouw F. Gaymans-Bouricius een kokerbijl in een omgespitte juist aangelegde zandweg in de bossen van Ter Aalst, gem. Oosterhout (coördinaten: 44D ± 116.10-405,45) (Kaart H).

Het voorwerp is zeer weinig geoxydeerd; de kleur is donkergroenbruin. De vorm van de bijl is slap alsof de gietvorm is gemaakt met behulp van een oude versleten voorganger. De versiering met vleugels is op de rechter zijkant nog redelijk goed waarneembaar; op de linkerzijde is deze vaag.

De linkerzijde vertoont 2 cm boven de snede een deuk in het metaal. De gietnaden zijn niet of nauwelijks bijgewerkt. De bovenrand is zeer onregelmatig. Bij het gieten is het gesmolten metaal geleid door twee kanalen die zich midden in de zijranden bevinden. De bijl als zodanig vertoont weinig kenmerken die het mogelijk maken om deze tot een uitgesproken groep te rekenen. Deze vorm van kokerbijl past geheel in de Late Bronstijd d.w.z. 8e-7e eeuw voor Chr.”.

Uit een nog oudere periode dateren twee vuurstenen pijlpunten die door drs. J. Verhagen langs de zuidrand van de ijzertijd nederzetting werden gevonden (kaart I).

Ten noordoosten van Den Hout werd in 1972 door een gemeentearbeider bij het schoonmaken van een sloot een vuurstenen bijl (afb. 9) gevonden (Kaart J). De bijl is zwart met gele vlekken en in facetten geslepen (Beex 1973). Tenslotte werden door drs. J. Verhagen uit Tilburg en M. ter Berg uit Waalwijk enige concentraties van vuurstenen werktuigen gevonden in de omgeving van het kadettenkamp. Deze voorwerpen dateren uit het Mesolithicum (Kaart K).

In het Noordbrabants Museum worden enige voorwerpen bewaard die misschien niet met de prehistorische mens in verband hebben gestaan, maar toch waard zijn om in dit artikel vermeld te worden. Het betreft enige fossiele beenderen van de *elephas meridionalis* die in het museum staan ingeschreven onder de nummers 6305-6 en 7610-7614.

De beenderen werden in 1921 op 40 meter diepte gevonden bij boringen voor de waterleiding bij de oude Bredase Tol.

G. BEEX

Literatuur

Aura 1894 V. van der Aura, Geschiedkundige bijdragen betreffende het Norbertinessenklooster van St.-Catharinadal. Oosterhout 1894.

Beex 1972 Bulletin K.N.O.B. p. 90-91. 1972.

Beex 1973a Bulletin K.N.O.B. p. 90-91. 1973.

Beex 1973b Bulletin K.N.O.B. p. 15. 1973.

Commissaris 1947 Aug. C.J. Commissaris, St.-Catharinadal; schets ener geschiedenis van het oudste klooster van Nederland, Breda, Oosterhout 1947.

Evelein 1909 M.A. Evelein, Urnenveld bij Valkenswaard, Oudheidk. meded. 1909 p. 81-87.

Geschiedkundige schets 1833 Geschiedkundige schets der stichting en voortdoring van het Norbertijnen nonnenklooster te Oosterhout 1833, verschenen in: De godsdienstvriend blz. 30.

Kalf 1912 J. Kalf, De monumenten van geschiedenis en kunst enz. Utrecht 1912.

Knippenberg 1959 W.H.Th. Knippenberg, Vondstmeldingen, Brabants Heem 1959, p. 49.

Krüger 1878 J.B. Krüger, Kerkelijke geschiedenis van het bisdom Breda Rosendaal 1878.

Peddemors 1975 A. Peddemors, Latèneglasarmringe in den Nederlanden. in: *Analecta, Praehistorica Leidensia* 1975.

Roosens 1975 H. Roosens, G. Beex en L. van Impe, Bijzettingen uit de urnenvelden te Neerpelt. Grote Heide en Achelse dijk. *Archeologica Belgica* nr. 178. Brussel 1975.

Le Roy 1705 Jacob Le Roy, *Brabantia Illustrata* Leiden 1705.

Verhagen 1965 Drs. J.H. Verhagen, Vondstmeldingen Brabants Heem 1965, p. 95.